

Ipostaze ale feminității în cultura românească veche

Cursul își propune o reconstituire, din mai multe perspective, a figurilor feminității proiectate, în texte și imagini, în cultura românească veche. Recurgând alternativ la „instrumentele” teoretice puse la dispoziție de discipline ca istoria mentalităților, istoria literaturii, antropologia imaginarului, arhetipologia sau comparatistica, voi încerca să conturez chipul specific al mai multor tipuri de feminitate frecvent întâlnite în literatura veche românească : sfânta, mama, nevasta, țiitoarea, văduva etc. Cursul, consacrat universului feminin, cotidian sau arhetipal, al secolelor XV-XVIII, va cuprinde teme precum: imaginea femeii în teologia medievală; condiția juridică a femeii în țările române (sec. XVII-XVIII); moravuri, mentalități, veșminte – o privire asupra vieții cotidiene; personaje-femei în istoria cronicarilor; femei intelectuale în epoca veche; femeile în viața și opera lui D. Cantemir; chipuri ale sfințeniei: prototipul creștin – Maica Domnului ; sfânta „desfrânată” – Maria Egipteanca.

Figuri mitologice în literatura română și universală

Cursul încearcă să lămurească problema mitologicului ca manifestare a principiului polarității în literatura tuturor genurilor:

Euripide, Tirso de Molina, Moliere, Shakespeare, Goethe, Eminescu, Caragiale, Creangă, Dostoievski, Arghezi, Blaga, Hasenclever, Nichita Stănescu și autori contemporani.

Caragiale și dinamica textului; de la literatură la cinematografie și teatru

Cursul își propune o paralelă permanentă între textul lui Caragiale și receptarea lui în diversele epoci (ecranizări cinematografice mai vechi și mai noi, puneri în scenă obișnuite și teatru radiofonic), fiind valorizate în felul acesta anumite aspecte sociale, politice, care țin de mentalitatea culturală a vremii, și nu în ultimul rând pune în discuție valoarea "cuvântului" și forța de impact a acestuia, ieri și azi.

Funcția metalingvistică. Mijloace de realizare în limba română actuală

Cursul abordează o temă mai puțin studiată în literatura română de specialitate, propunându-și să identifice specificul funcției metalingvistice și eventualele zone de interferență cu celelalte funcții ale limbajului delimitate de R. Jakobson. Vor fi vizate exclusiv realizările acestei funcții în metalimbajul curent, adică într-o activitate metalingvistică spontană, ne- (sau semi-)conștientizată, activitate care se poate declanșa la orice vorbitor, ori de câte ori acesta comentează sau cere/ dă explicații asupra „producțiilor” lingvistice proprii sau ale interlocutorilor.

Accentul va cădea asupra utilizării autonimice a semnelor, guvernată de reguli (prozodice, semantice și gramaticale) proprii, care au dus adesea la caracterizarea sa ca fiind deviantă de la uzajul „normal” al limbajului.

Evaluarea: prezența la curs (50%) + notarea unui referat elaborat de studenți, care să ilustreze principalele realizări ale funcției metalingvistice.

Normă și abatere

Cursul își propune să analizeze diversele tipuri de greșeli care se produc la toate nivelurile limbii: fonetică, morfologie, sintaxă, semantică. Se vor discuta implicit o serie de aspecte legate de dinamica limbii române actuale: normele limbii literare, tendințele care se manifestă în utilizarea limbii actuale, influența engleză etc.

Cursul va fi în cea mai mare parte practic. Exemplele care se vor discuta vor fi extrase, în special, din presă și din limbajul conversației cotidiene.

Forma de evaluare: participare la discuțiile de la curs și realizarea unui referat despre un tip de greșeală la alegere.

Umor, ironie, parodie

Cursul propune o introducere în teoriile lingvistice actuale dedicate umorului verbal. Obiect de studiu al filosofiei, sociologiei, psihologiei, teoriei și criticii literare și, mai nou, al lingvisticii, umorul este un fenomen proteic. Umorul va fi folosit uneori ca „termen umbrelă”, acoperind și aria ironiei verbale. Cursul propune o aplicare a sugestiilor teoretice unor texte ficționale diverse (fragmente literare, scheciuri, bancuri, caricaturi). Analiza textelor va urmări atât aspecte macrostructurale (de ex., parodia), cât și dimensiunea microstructurală (de ex., jocurile de cuvinte). Prin analiză se vor valida sau invalida sugestiile teoretice și metodologice selectate.

Evaluare : 30% prezență și participare la discuții + 70% lucrare finală (referat sau examinare scrisă).

Narațiunea în versuri

Vom analiza critic presupuzițiile pe care se bazează asocierea automată a versului cu genul liric, oferind, în contrapartidă, exemple de utilizare eficientă a versului în construcții epice (de la Virgiliu, Dante, Ariosto, Tasso, Budai-Deleanu, Byron, Pușkin, până la Derek Walcott, Les Murray și Dorothy Porter). Sub aspect teoretic, ne vom concentra asupra relațiilor dintre naratologie, pe de o parte, și teoria acțiunii și teoria deciziei, pe de altă parte – cu referiri, de asemenea, la teoria inteligențelor multiple (instrumentală, emoțională, socială etc.). Sub aspect istoric, vom folosi diferite modele explicative pentru a răspunde următoarelor două întrebări: 1. De ce timp de secole versul a fost considerat ca fiind agentul natural al narațiunii?; 2. De ce, brusc, în modernitate situația s-a schimbat radical?

Cursul pornește de la premisa că modalitatea cea mai eficientă de a face intuitive și, în același timp, operative conceptele fundamentale ale teoriei literaturii este aceea de a le implica în exercitarea propriu-zisă a facultăților creative. Direct spus, înțelegi cel mai bine literatura (în toate implicațiile ei formale, cognitive și socio-culturale) atunci când ești în situația de a o practica. Analiza de opere literare și discutarea de texte teoretice vor fi permanent însoțite de exerciții practice în cursul cărora participanții la curs își vor elabora propriile narațiuni în versuri (fie acestea rimate, albe sau libere).

Prin acest demers ne propunem să risipim prejudecăți legate de:

- 1) virtuțile exclusiv lirice ale versului;
- 2) separarea strictă a genurilor literare.

Interferențe literatură - muzică

Cursul vizează un parcurs paralel literatură-muzică pornind de la Antichitate și ajungând la secolul al XIX-lea. Expunerile vor fi însoțite de audiții și proiecții. Între reperatele cursului se numără: muzica – scop magic/religios și divertisment; poetul, muzicianul și ...Muzele; lirica monodică și corală; rolul teatrului în cetatea greacă; locul muzicii în cadrul conceptului educativ platonian; divertismentul de masă la Roma și preocupările literar-muzicale ale unor cezari; arta trubadurilor; Renașterea: profilul curteanului desăvârșit; interferența artelor în Baroc; elită și spectacol; admirația reciprocă: poeți și muzicieni ai secolului al XIX-lea; explorarea unor opere literare în raport cu operele muzicale pe care le-au inspirat.

Evaluare: portofoliu (răspunsuri la zece întrebări, fișe de lectură) 50%, participare activă 25%, prezență 25%.

Poetica oralității

Creațiile orale sunt virtual infinite. Data lor de naștere poate fi doar aproximată, iar formal, se aseamănă mult mai mult cu spectacolele de teatru decât cu textele cuprinse într-o carte. Interpretarea unui colind sau a unei legende este un act de prezență totală, dar astfel de creații ajung la noi mediate, inevitabil, de câte o textualizare ce le încremenește într-o ipostază de insectar. Pătrunderea în laboratorul oralității ne ajută să înțelegem o formă de artă verbală diferită de literatura scrisă, cu propriile ei norme și cu o anumită sublimare unică a expresiei, obținută prin decantarea repetată a cuvintelor, până la esențe a căror înțelegere presupune deprinderea unor competențe speciale. Rezultatul unui asemenea efort este experiența unică a imersării neconvenționale într-o cultură veche și vie.

Antropologia corpului - imaginar social și reprezentare literară

Pornind de la butada lui Paul Valéry, care spunea că „nimic nu este mai profund decât pielea”, acest curs va explora relief cultural, varietatea resurselor expresive ale aparenței corporale și semnificațiile dezvăluite în cursul interacțiunii sociale. De fapt veți constata că, în ceea ce privește corpul, aproape nimic nu este ce pare a fi. De cele mai multe ori, însușiri pe care le credem naturale sînt efectul artificului, al intervenției conștiente, și invers, comportamente considerate culturale au o condiționare biologică. Vom surprinde felul în care tehnicile corpului, prezente în toate culturile, sunt subordonate intenției de a construi corpul ca instrument al comunicării sociale. O să insistăm și pe construirea socială a senzațiilor, vom vorbi despre plăcere, fără a uita de modelarea culturală a durerii. Ne va interesa evoluția privirii adresate corpului monstruos, precum și evaluarea reacțiilor în fața diferenței radicale a corpului Celuilalt. Ilustrările vor dovedi că literatura nu putea rata această uluitoare aventură corporală, pe care o trăim cu toții, *trecînd prin toate* - vorba altui poet - *fiecare în hăinuța lui...*

Evaluare: lucrare predată la ultimul curs

Literatura română modernă și jocul. Forme și sensuri ale ludicului

Cursul își propune să descopere jocul – cu accent pe sensul grav al cuvântului, cel din Huizinga, *Homo ludens* – din operele literaturii române moderne, de la *Păcatele tinerețelor* de Costache Negruzzi (1857), până la *Enigma Otiliei* de G. Călinescu (1938), unde apar surprizele făcute de un scriitor care e totodată istoric și critic literar și la *Elegii pentru ființe mici* de E. Ionescu. Nu va fi ignorată nici *joaca*, de tip *Cuvinte potrivite și...încrucișate* de Arghezi (1933). Jocuri de societate, jocuri onomastice, semnături secrete ale scriitorilor vor fi ordonate după un alfabet ludic. O secvență importantă și interactivă a cursului o constituie mișcările de avangardă, cu toate jocurile lor. Rama literaturii universale, altfel spus a contextului e obligatorie. Cursul însuși va fi gândit după convențiile jocului, chiar dacă nu va neglija rigorile academice.

Scopul cursului este dublu: pe de o parte să invite la recitirea și fixarea unor scriitori importanți ai literaturii noastre dintr-o perspectivă inedită, pe de altă parte să lege micile jocuri ale scriitorilor de marele joc al literaturii și, de ce nu, al vieții.

Literatura și contextele ei în secolul XIX. Liberalismul pașoptist și conservatorismul junimist

Cursul completează studiul celor două mari modele culturale autohtone din secolul XIX, pașoptismul și perioada “marilor clasici”, punând accentul nu asupra operelor, asupra textelor literare propriu-zise, ci asupra contextelor lor sociale, politice, ideologice. Nici literatura pașoptistă, nici cea junimistă nu pot fi înțelese fără o atentă refacere a “fundalului de epocă” și fără identificarea orientărilor așa-zicînd „supraindividuale”, esențialmente liberală în cazul pașoptiștilor și esențialmente conservatoare în cazul junimiștilor.

Modernitate înainte de modernism. De la Al. Macedonski la Tristan Tzara

Cursul parcurge, prin decupaje tematice, manifestările prin care, la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX (1890-1918), se constituie modernitatea în literatura română. Pornind de la școala simbolistă a lui Al. Macedonski și urmărind în paralel evoluțiile din câmpul poeziei, prozei și dramaturgiei, cursul va evidenția constituirea unei noi concepții despre literatură, sub influența benefică a doctrinelor post-simboliste franceze și în confruntare cu curentele și grupările tradiționaliste autohtone.

Un capitol aparte este dedicat criticii și eseisticii literare, care face în această perioadă un salt spectaculos, de la discursul de tip normativ al lui Maiorescu, la impresionismul tânărului Lovinescu, raționalismul lui Mihail Dragomirescu și critica, de descendență gheristă, a lui G. Ibrăileanu.

De asemenea, cursul va aborda și diferitele accepții ale noțiunilor de *modern*, *modernitate*, în opoziție cu *modernismul* interbelic, pregătindu-i pe studenți pentru întâlnirea fundamentală cu literatura română dintre cele două războaie mondiale.

Sintaxă și semantică – clase funcționale

Obiective: introducerea perspectivei *funcționale* în studiul claselor; ce este o clasă de *mărci funcționale* (omogenitate ca funcție comunicativă, dar eterogenitate gramaticală); inventarierea și descrierea *claselor funcționale* semnificative ale limbii române; interferența dintre tipurile de clase (funcție pragmatică și funcție gramaticală; funcție pragmatică și funcție semantică; funcție gramaticală și funcție semantică etc.); ambiguități funcționale.

Evaluare: prezență și răspunsuri în timpul semestrului (50%) + o lucrare pe o temă la alegerea studentului (din bibliografia recomandată).

Elemente de dialectologie nord-dunăreană

Se prezintă importantele concepte dialectologice, precum și importantele instrumente de lucru. Se prezintă tipologia graiurilor nord-dunărene, însoțită de descrierea, la diverse niveluri lingvistice, a fiecărui grai. Se urmărește raportul dintre graiuri și limba literară, în evoluția limbii.

Evaluare: prezență și participare la discuții (50%), colocviu final (50%).

Retorica și pragmatica discursului politic

Cursul își propune să prezinte o tipologie a discursului politic contemporan în contextul comunicării publice, cu accent pe cel televizat, folosind o bază de date permanent actualizată și tehnici moderne de expunere. Este un concept integrat ce include aspecte referitoare la analiza de discurs, retorică, argumentare, stilistică, dar și elemente specifice jurnalismului de televiziune. Vor fi abordate următoarele teme:

a) Mecanisme retorice și argumentative ale discursului politic (varianta scrisă vs varianta orală); analiza de discurs; relația dintre componenta verbală și cea vizuală în discursul televizat/discursul electoral; sloganul ; tehnici de manipulare; strategii de dirijare a efectelor vizuale; dinamica sensurilor în spațiul politic

b) “Stilistica” jurnalismului de televiziune - tehnica redactării știrii de televiziune; elemente de tehnică vizuală (limbajul vizual în știre/ discurs televizat); lectura (citirea) textului/știrii

Evaluare : referat (50%) + participare activă la dezbaterile cursurilor (50%).

Forme ale reprezentării eului

Problema identității, a constituirii imaginii de sine presupune o mediere narativă – ne aflăm în situația de a spune “istorii” despre noi înșine, în diverse variante (C.V.-uri, jurnal, memorii, autobiografii, dar și rezumate orale ale activităților noastre, ale evenimentelor sau întâmplărilor mărunte). Îmi propun să încercăm să explorăm împreună modul în care se construiește imaginea despre sine, prin intermediul unor narațiuni în care identitatea personală e modelată, negociată, povestită mereu în relație cu Celălalt. Narațiunile despre sine nu redau o identitate standard, așa-cum-a-fost, ci reconstruiesc imagini complexe, alcătuite adeseori din suprapuneri ale unor euri mai vechi sau mai noi. Se ajunge astfel la ipostaza unui eu – personaj al propriei memorii (v. Nicola King, *Memory, Narrative, Identity. Remembering the Self*, Edinburgh, UP, 2000).

Scriitura autobiografică – o practică individuală și socială (cf. Ph. Lejeune); problema reprezentării eului în pictură – autoportretul, dar și în cinema.

Problematika sinelui

- conștientizarea identității ființei și a necesității delimitării unui spațiu al intimității;
- replierea ființei asupra sinelui (v. G. Duby, *Istoria vieții private*, vol. 4, p. 88).
- Confesiunile, autobiografia, jurnalul – „oglinză” textuală a eului, a ființei profunde, care „absoarbe” imaginea despre sine.
- Apariția „eului” în scriitura Evului Mediu: „Memoriile și cronicile introduc (...) în reprezentarea Eului elementele unei durate personale și, paralel cu încercările de definire a individului de către sine, își fac drum în poezia tîrzie prezența obsesivă a timpului, percepția unui timp pierdut.” (în *Istoria vieții private*, vol. 4, p. 88).
- Punerea în scenă a individului/sinelui începe odată cu cronicile (v., la noi, Neculce – primul memorialist).
- Scriiturile eului
  - tentative de „îmblînzire” a timpului care nu se mai întoarce niciodată;
  - discursuri în jurul percepției identității, modalități de articulare și structurare a identității proprii;
  - prelungire, în scris, a trupului care emite discursul (v. și tradiția *autoportretului* în pictură).

Realismul în literatură. Teorie și aplicații

Cursul prezintă evoluția conceptului și formelor realismului literar, în sens istoric și tipologic. Vom discuta diferitele manifestări ale realismului istoric, pornind de la teoriile clasice ale *mimesis*-ului, până la revizitățile teoretice ale conceptului în secolul XX, cu incursiuni în teoria lumilor posibile și în avatarurile moderne ale curentului (antirealismul, realismul magic, neorealismul). Perspectiva teoretică va fi dublată de aplicații literare: exerciții de lectură a unor fragmente de romane scrise de Madame de La Fayette, Miguel de Cervantes, Stendhal, Emile Zola, Lev Tolstoi, George Orwell, Alain Robbe-Grillet, Gabriel García Márquez, Salman Rushdie, Orhan Pamuk, Andrei Makine, Jonathan Franzen.

Pentru cei interesați de problematica realismului și de aplicațiile literare românești ale conceptului, cursul opțional din semestrul al II-lea *Mihail Sadoveanu – modificări ale formulei realiste*, susținut de lector dr. Magda Răduță, completează introducerea propusă aici.

Evaluare: examen oral, constând în analiza unui fragment de text narativ din perspectiva unei teorii a realismului, la alegere. Participarea activă la curs se punctează cu 30% din nota finală.

Sonetul – tradiție și inovație

Sonetul, una dintre cele mai productive și mai longevive specii lirice, și-a dovedit, în timp, resursele inepuizabile, în ciuda constrângerilor sale formale (sau poate tocmai datorită lor!). Pornind de la întâlnirea directă cu texte aparținând unor epoci și direcții poetice diferite, cursul va explora disponibilitățile estetice ale sonetului, rigorile și mobilitatea sa, afinitatea dintre forma închisă și deschiderea ideatică. Printr-o incursiune în poetica și poeticile acestei specii ale cărei reguli nu au condamnat-o la rigiditate, vor fi urmărite variațiile tiparului tradițional, începând cu Evul Mediu și până în secolul al XVII-lea. La acestea, se adaugă conexiunile tematice și stilistice stabilite între autori și operele lor, de la Școala siciliană la Dante și poeții Dulcelui Stil Nou, de la Petrarca la tradiția petrarchistă, trecând prin Michelangelo, Ronsard, Camões, Shakespeare, și continuând cu jocurile manieriste și baroce ale lui Marino și Góngora.

Forma de evaluare: 40% intervențiile orale, 60% eseul final.

Introducere în antropologia culturală

Antropologia culturală, în sensul cel mai larg, este studiul diversității culturale, avându-și punctul de plecare în întâlnirea dintre *Occidental* și *Sălbaticul* colonizat și în modul particular în care factorii biologici, naturali, sociali produc diversitatea culturală. În același timp, dihotomia de bază care se dezvoltă din contactul dintre cele două tipuri culturale conduce la orientarea interpretării pe linia *civilizatului* (vesticul) vs. *necivilizatului* (sălbaticul).

Postcolonianismul însă aduce o schimbare de perspectivă și, odată cu el, privirile orientate spre sălbatic sunt refocalizate aproape, într-un teren de cercetare din care deopotrivă cercetătorul și cercetatul viețuiesc, iar ierarhiile dintre lumea *civilizată* și cea *necivilizată* se dizolvă.

Cursul va avea drept scop vizitarea unor texte considerate fundamentale în antropologia culturală, viziunea unor filme prin care *departele* cultural este împlânzit sau, dimpotrivă, încă sancționat, dar, poate cel mai important, va prezenta un set de concepte fundamentale în studiul culturilor cu instrumentele antropologiei.

Miza fundamentală a cursului va fi reprezentată de capacitatea de a analiza fenomene culturale actuale din perspectiva unui cadru teoretic stabilit de lecturile de curs și de instruirea unui tip de privire asupra fenomenelor culturale cu un ochi capabil să distingă unitatea și diversitatea, de la formele rituale la ritualitatea profană, de la dansul tribal la clubbing, de la tribul *necivilizatului* la triburile virtuale sau de la riturile de inițiere sexuală la petrecerea de majorat.

* Studenților care vor urma cursul li se cere un grad de cunoaștere a limbii engleze suficient pentru a putea parcurge bibliografia de curs și a viziona filmele suport, netitrate în limba română.